

Risico's blootstelling waren bekend

Giftige zaken

Onderhoudspersoneel van Defensie werd vele jaren blootgesteld aan kankerverwekkende verf. Defensie wist ervan, maar greep niet in. Oud-medewerkers met gezondheidsschade maken zich op voor claims.

tekst Loek Kusiak

Open was altijd de passie van Ton Lammers (52), maar als hij nu tien minuten stevig doorloopt, druipt hij van het zweet. En moet hij vanwege pijn in zijn heupen gaan zitten. Ook heeft hij last van astma en ontstekingen. Lammers wijt de klachten aan zijn werk op het NAVO-depot in het Limburgse Brunssum dat in 2006 werd gesloten, evenals vier andere zogeheten POMS-sites (*Prepositioned Organizational Material Set*) in het land. Lammers schuurde, poetste en verfde als onderhoudsman aan Amerikaanse legervoertuigen die werden ingezet bij vredesoperaties. Evenals veel van zijn collega's op andere POMS-sites, werkte Lammers jarenlang in spuit- en straalcabines. Zonder stofafzuiging, in schadelijke dampen, zonder deugdelijke maskers en beschermende kleding, slechtjes toegerust met een simpel mondkapje en een overall waar de verf doorheen sijpelde. Lammers vertelt: "Het masker met overdruk dat wij kregen, functioneerde niet. Aan het einde van de dag kon je rondom je mond en bij het snuiten van je neus precies zien welke kleur je die dag had gespoten. We trokken meermaals bij Defensie aan de bel. Maar men liet ons gewoon doormodderen, terwijl bekend was hoe giftig chroom-6 verf was. In het stof van de werkplaats zaten we ook onze boterhammen te eten, want de kantine was wegbezuinigd." Chroom-6 zit in de grondverf onder de laag Chemical Agent Resistant Coating (CARC), een coating die legervoertuigen moet beschermen tegen roest en ze ondoordringbaar maakt voor een aanval met chemische wapens. Chroom-6 is uitermate kankerverwekkend, volgens deskundigen 'erger dan asbest'. Lammers is een van de naar schatting 500 tot 1000 oud-medewerkers van POMS-sites die rondlopen met gezondheidsklachten – uiteenlopend van chronische vermoeidheid, afbrokkelende tanden, huiduitslag en concentratiestoornissen tot kanker aan nieren, beenmerg, darmen of longen. De oud-medewerkers relateren hun ziektebeeld aan het werken met chroom-6, benzeen of verarmd uranium in de tankbepantsering. Macaber? Absoluut. Verrassend? Dat weer niet. Uit meer dan 500 documenten die het ministerie in het najaar van 2014 vrijgaf onder druk van diverse media en de Tweede Kamer, blijkt dat het ministerie van Defensie vanaf 1989 tot zeker na 2002 accepteerde dat werkne-

'Het masker werkte niet: als je je neus snoot, kon je zien met welke kleur je had gespoten'

mers op de POMS-sites onbeschermd werkten met stoffen die ernstige risico's voor de gezondheid meebrachten.

Bakkerij zonder meel

Ondanks kennis van ontoelaatbare arbeidsomstandigheden deed Defensie weinig tot niets aan verbetering, ook niet na herhaalde waarschuwingen van de Arbeidsinspectie. Onderhoud zonder in aanraking te komen met kankerverwekkende stoffen beschreven de chefs van Defensie-werkplaatsen als 'werken in een bakkerij zonder meel.'

Zo was het, zeven jaar nadat op de POMS-site Vriezenveen was vastgesteld dat er onveilig werd gewerkt, volgens een memo van de general manager van de NAVO-depots "onvermijdelijk om door een gebrek aan financiële middelen toch een gezond spanningsveld te laten bestaan tussen de feitelijke praktijk en formele regelgeving." En: "Op beperkte schaal handmatig verwerken van verf in een werkplaats die daar weliswaar technisch niet volledig op is ingericht, geeft geen onoverkomelijke problemen." Een andere leidinggevende, in 2002: "Het is vooralsnog onmogelijk te voldoen aan het meest wenselijke criterium, de nulblootstelling. Nu meten we acht keer boven de norm." Weer een andere Defensieambtenaar meldde in een intern stuk dat de "maatschappelijk gewenste grenswaarde nog altijd een factor 100 hoger ligt dan die thans als haalbaar wordt gesteld."

In 2002 klaagde de medezeggenschapscommissie van het Hoger Onderhoudsbedrijf bij de landmacht: "Het kan toch niet zo zijn dat er een jaar na toezeggingen aan het personeel weer uitstel nodig is omdat het budget niet voorhanden is. Het personeel wordt zo veel te lang aan het lijntje gehouden, terwijl hier sprake is van een onderkend gezondheidsrisico." Dat was dertien jaar nadat er bij Defensie al rapporten circuleerden over ongezonde werksituaties. En vier jaar nadat op onder meer vliegbasis Twente te hoge concentraties kankerverwekken-

de stoffen werden aangetroffen (waarna het werk werd stilgelegd) en er in een straalhal van de marine in Den Helder een "onacceptabele hoeveelheid inhaleerbare stof" werd gemeten.

Historisch onderzoek

Minister Hennis van Defensie wil anno januari 2015 niet reageren op de feiten uit de stukken die ze openbaar heeft moeten maken. Het ministerie van Defensie wil eerst wachten op een 'historisch onderzoek', in te stellen door het RIVM onder leiding van Ruud Vreeman, voormalig vakbondsvoorzitter en deskundig in arbeidsomstandigheden, naar het verband tussen de manier van werken in de werkplaatsen van het leger en de gezondheidsklachten. Een onafhankelijke commissie begeleidt het onderzoek. Daarin zit ook de VBM, de vakbond voor burger- en militair personeel. Bestuurder Peter Wulms: "Schokkend wat er naar buiten is gekomen. Tientallen leden hebben zich bij onze juridische dienst gemeld omdat ze Defensie aansprakelijk willen stellen. De chroom-6-affaire is de zoveelste op rij in een reeks incidenten bij Defensie over ongezonde werkomstandigheden. We moeten voor eens en altijd schoon schip maken. Krijgsmachtbreed is een structurele arbo-aanpak nodig. Maar omdat je niet alles tegelijk in één keer kunt aanpakken, willen we starten met Chroom-6. Gaandeweg het RIVM-onderzoek kunnen we andere knelpunten kiezen op arbogebied."

Op verzoek van de bonden zal minister Hennis het onderzoek uitbreiden naar andere locaties dan de vroegere POMS-sites. Wulms: "Daarnaast verlangen we strenge veiligheidsmaatregelen voor de werknemers op de huidige Defensielocaties. Dat betekent: strikt voldoen aan wetgeving. Want zelfs vandaag de dag, bevestigt ook een brief van de minister aan de Kamer, werken mensen nog steeds met de kankerverwekkende verf omdat er voor dit specifieke onderhoud geen alternatief zou zijn."

Schadevergoeding

Bij een speciaal ingericht meldpunt van Defensie meldden zich in de loop van 2014 maar liefst 900 verontruste oud-medewerkers, ook van de marine en de luchtmachtbasis Twente. Defensie zou vóór Kerst 2014 met een 'coulanceregeling' komen, een financiële tegemoetkoming voor schrijnende gevallen. Medio januari was daar nog steeds het wachten op. In het verleden heeft Defensie wel enkele keren een schikking getroffen met werknemers die ziek waren geworden van chromaathoudende verf. In één geval kreeg een oud-medewerker met beenmergkanker 100.000 euro.

Bij letselschadeadvocaten als Yme Drost in Hengelo klopten tot nu toe circa 400 oud-Defensiemedewerkers of hun nabestaanden aan om hulp bij het claimen van een schadevergoeding. "Elke week", aldus Drost, "komen er nieuwe cliënten bij. Alles wijst erop dat Defensie on-

rechtmatig heeft gehandeld. Van de Amerikaanse NAVO-partner kreeg het ministerie in het verleden geld voor de aanschaf van beschermende pakken, zuurstofmaskers en scheidingswanden voor straalcabines. Dat geld is nooit besteed. Ik heb het Openbaar Ministerie gevraagd te onderzoeken of Defensie willens en wetens verantwoordelijk is en strafrechtelijk vervolgd moet worden voor het toebrengen van letsel."

Bijzonder vehikel

De gezondheidsklachten van oud-Defensiemedewerkers op Drost's bureau variëren van afbrokkelende nagels en tanden tot leukemie, blaaskanker, longkanker en dikkedarmkanker. "Een beroepsziekte is een bijzonder vehikel. De aansprakelijkheid wordt pas erkend als de oorzaak duidelijk is. Ons letselschadekantoor heeft een eigen gezondheidsdienst die de relatie onderzoekt van de

gezondheidsklachten met de werkomstandigheden. Het RIVM heeft twee jaar nodig voor onderzoek. Erg lang. Er zijn mensen die in hun laatste levensfase verkeren."

Drost hoopt binnen twee maanden helderheid te hebben over het neerleggen van een claim bij Defensie. "Dat er bijvoorbeeld een regeling uitkomt als destijds bij de asbestslachtoffers, is niet uit te sluiten. Maar de meeste slachtoffers gaat het niet om het geld. Zij willen dat Defensie haar fouten erkent en excuses aanbiedt. Wat de mensen willen weten, is hoe dit heeft kunnen gebeuren. Ze zijn al slachtoffer door hun ziekte. Nu moet Defensie voorkomen dat ze niet nog eens schade oplopen door te bagatelliseren of te ontkennen wat er is misgegaan." Ton Lammers: "Inderdaad, toegeven dat we zonder bescherming met giftige rommel hebben gewerkt, is erg belangrijk." «

Het wachten is nu nog op de 'coulanceregeling' van Defensie

Bij de totstandkoming van dit artikel heeft de auteur, naast eigen nieuwsgaring, gebruik gemaakt van berichtgeving in dagblad De Limburger en NRC Handelsblad.

